

MIROSLAV MARCELLI:**Miesto, čas, rytmus**

Bratislava: Kalligram 2014, 192 s.

Kniha Miroslava Marcelliho *Miesto, čas, rytmus* z roku 2014 přináší osvětlení, jakou podobu má transcendence, když její filosofickou ideu začneme chápat v kontextu kultury. Navazuje jednak na předchozí monografie *Filozofie v meste a Mesto vo filozofii*, jednak na zkoumání geometrie buržoazní etiky, tedy místa, kde se administrativním způsobem vytváří morálka, a jeho překračování. To provádí ve dřívější knize *Michel Foucault alebo Stat' sa iným* z roku 2005. Společný je zájem o nové stanovování hranic a dosažení jiné skutečnosti v rovině identity, vztahů a dějin. Nové je zaměření na telekomunikaci transcendence ve světě, ve kterém dnešnímu člověku chybí víra, o který byl okraden.

Od výkladu o barokním způsobu hledání místa nás Marcelli zavádí do doby nadmodernity, jak ji chápe francouzský antropolog Marc Augé, tedy do stavu ne-místa. Stejně tak jako u Foucaulta, který místo spojuje s transparentí a kontrolou, je i ne-místo dozorováno institucí. Jak místo, tak ne-místo podléhá časovým řádům. Ne-místa se však řídí okamžikem a vztah k nim končí jejich užitím. Marcelli pojednává o místu k žítí, které se pojí jednak s prostorem, jednak s identitou.

Ačkoliv o identitě měst můžeme číst v archivech a pokoušet se vzájemné vztahy objevovat, tak, jak nám je Marcelli vybírá, jsme součástí souhry s místem, s městem. *Miesto, čas, rytmus* představuje pokus člověka o zdvojení místa jiným místem, odkud by mohl svou přítomnost přijmout. Zabývá se existencí jedné velké rytmiky určované jediným velkým rytmizátorem a přechodem k pluralitě rytmů, která má podle Marcelliho za následek, že jak jednotlivec, tak společnost, je proměnlivou koexistencí jejich polyrytmicky působících vrstev. Navádí nás na myšlenku, zda v současnosti není standardem stav zmatku a odkazuje na Paula Veyneho, který za jeho znak považuje modalitu váhavé víry a schopnost věřit zároveň si odporujícími pravdám.

Knihu začíná Marcelli citátem Immanuela Kanta odkazujícím k rozporům, ke kterým musí docházet při zkoumání transcendentálních rozvažovacích pojmů. Na rozdíl od Kanta a jeho transcendentální dedukce, postupuje Marcelli v tradici Foucaulta odkrýváním epistém, tedy diskurzu, který je charakteristický pro zkoumané dějinné epochy. Kant přitom stojí na okraji dvou epistém, když se soustředí jak na reprezentace, tak na podmínky možnosti idejí. Bůh přestává být garantem věčných pravd a Marcelli s námi putuje za hledáním a nalézáním věčného pořádku světa.

Vymezení lidské konečnosti ale vše mění a organizace určuje poznání světa a místa člověka v něm. Jak ale Marcelli upozorňuje již v *Michel Foucault alebo Stat' sa iným*, je člověk jednak objekt vědění, jednak subjekt, co ví, přičemž Foucault tento jev nazývá „empirickotranscendentální dubletou“ a subjekt omezuje empirickým polem tvořeným

prací, životem a jazykem. Člověk tak podstupuje riziko, že se ztratí v cynickém kruhu a nekonečným kmitáním mezi dvěma formami konečnosti, vzniku a zániku.

Otázkou pro čtenáře zůstává, zda je řešením Foucaultova nabídka nepřetržitého kmitání mezi existencí a věděním.

Putování po místě, času a rytmu má tři díly. První kapitola osvětluje potřebu být najednou na dvou místech, druhá být najednou ve dvou časech a třetí být najednou ve vícero rytmech. Nejdelší první část nám přibližuje transcendenci hovořící shora. Poznáváme, že naproti dnešní prázdnotě přítomnosti stojí odpoutávání se od fyzické přítomnosti. Naproti dnešnímu nomádství stojí domov. Naproti chybějící víře ve svět stojí jednomyslnost pravých křesťanů. Naproti globálním pocitům nejistoty stojí blažené pocity oddanosti. Tato cesta napříč kontrasty nám ukazuje, že zážitek osvětlení s sebou přináší uvědomění si všeobšáhle jednoty světa, předpokládáme-li svět jako božské dílo. To nás navádí na otázku, zda je možné svět přijímat jako domov po zkušenosti s přítomností zla. Marcelli nás vede Voltairovou satirou *Candide, čili optimismus*, která reaguje na Leibnizovo učení o nejlepším možném světě a nabízí nám soukromou zahradu, kde bychom unikli nejistotám turbulentního světa. Nutí nás k obhospodařování vlastní zahrady, slovy Kanta k soukromému používání rozumu, který se do zahrady neuzavírá, ale je vystaven společenským normám. Oporou na této cestě k porozumění světa nám má být rytmus jako záruka zákonitosti opakování a je na nás pochopit periodicitu jevů v jejich časové a prostorové následnosti.

V druhé části Marcelli čtenáři přibližuje vazby mezi dobovými koncepcemi, přičemž vychází z vědomí ztráty skutečnosti. Skutečnost je podle něj možná překročením bezprostřední přítomnosti. Uvádí jednotlivá pojetí transcendence, přičemž nabádá k překračování všeho přirozeného a vycházení z mezí konečného bytí. Základem ke zkoumání je předpoklad, že se vytratil vztah k zemi a k nebi. Výkladem souvislostí tak připomíná to, co bylo a dokazuje tak smysl v době, kdy filosofické myšlení mluví o konci, který po sobě zanechá jen prázdno. Stejně jako v článku *Komunikácia a rytmus* z roku 2014 (Filozofia 2014, 69, č. 1) uchopuje střetávání jevů v rytmu, tj. jejich zákonitým periodickým opakováním.

Takový přístup ho vede k otázce třetí části knihy, zda je současná doba momentem zklamaného očekávání, když se rytmus ztratil. Připomíná přitom, že instituce jako stroje na synchronizaci jsou samy synchronizované a nabádá ke zkoumání osobitých projevů lokální rytmiky ve městech, regionech a na globální úrovni. Vzájemně se podmiňující rytmy zakládající soubory míst, tzv. chronopole, přinášejí podněty pro identifikování modality, kterou v současnosti transcendence nabývá. V rytmech sítě chronopole probíhají přesuny, které podle Marcellioho vyžadují odpoutání se od místa a zapomenutí na dějiny.

Marcelli přináší analýzu světa, ve kterém žijeme, přičemž nám představuje přístupy základních teoretiků k místu, kde budeme doma. Stejně jako Foucault nabádá k tomu neodhalovat, co jsme, ale odmítnout, co jsme. Jedině tak můžeme dokončit hledání vlastního místa na zemi. Podle Foucaulta je to moderna, co vnucuje člověku úkol se vypracovat

a v *Dějínách sexuality* požaduje rezignovat na hledání pravdy, protože u začátku našeho bytí je vnějšnost náhody. Marcellio odkaz na Komenského a jeho nabádání k návratu do doma vlastního srdce vede k přesvědčení, že dějiny se uzavřou, když najdeme své místo.

Při úvahách o společném místě je tak zásadní překonání rozdílů mezi jednotlivým a všeobecným, jednotlivcem a společenstvím. Při hledání domova se s Marcellim zabýváme vztahem člověka a Boha a vztahem člověka k člověku. Seznamuje nás s průměrem barokních soch ve městě k divadelní scéně, přičemž odkazuje na Gillesse Deleuzeho, podle kterého je městem procházející člověk hercem ve hře, která implikuje režii, scénografii, řád. Jedním představovaným východiskem je poznat režiséra, Boha, a vstoupit s ním do společenství a v něm nalézt domov. Druhým východiskem je chápat prostředí společnosti s jeho mocenskými vazbami. Stačí však chápat, kdo člověk v tomto světě je, aby našel okolo sebe domov?

Chápeme-li stejně jako Foucault, že pravda je součástí režimu postaveném na mocenských vztazích, lze předpokládat, že i pravda, která určuje místo člověka, resp. jeho domov, bude muset nejprve být zpochybněna, chceme-li uniknout strachu z diskurzu. Marcellio odkazuje na Hegela a nutí nás přemýšlet o izolovanosti a znehybnění fragmentů, které původně vystupovaly jako součásti absolutního celku. Stejně jako Foucault nás Hegel nabádá odcizit se sobě samému a dojít k závěru, že předmětnost a jinakost se rozpouštějí v sebeuvědomění. Mluví-li Marcellio o komunikaci, mluví o participaci, o hře člověka v orchestru, přičemž vychází z toho, že orchestr nemá dirigenta, ani partituru. Podmínkou participace je synchronizace, přičemž jedinec je zasazen do hierarchie uspořádaných funkčních prostorů. Odkaz na Zygmunta Baumana nám připomíná, že místa nadále působí a vylučují jiné, cizí lidi, anebo pohlcují jejich jinakost. Aby místo mohlo být člověkem přijato, musí být překročeno.

Přestože si Marcellio vytyčuje cíl hledat transcendenci tam, kde technologie přenosu umožňují spojovat dislokované části časoprostoru, nečiní naplno krok do reality Internetu. Jeho virtuální přítomnost v každodenním životě vzpomíná na samém konci knihy při popisu rytmu těla v rytmu města. Prožitek virtuálního prostoru uvádí na příkladu prohlížení mobilních zpráv na cestě do práce, kdy nás tato komunikační forma odpoutává od přítomného místa. Každodenní přítomnost Internetu ale v současné době takovéto odpoutávání přímo vyžaduje a místo a chápání přítomnosti se stále více váže na sociální síť. Sdílení místa formou Swarm a dalších způsobů lokalizace by mohlo zpochybnit vyřčenou domněnku, že se v současnosti komunitní vazby rozpadly a místo se ztratilo ve spleti mezinárodního stylu. Ke zkoumání diktátu chronometru by tak snad šlo přiřadit také zkoumání diktátu smartphonu a sdílení virtuálního obsahu. Tímto směrem se Marcellio vypravil na samém počátku knihy, kde dává příklad transcendence místa prostřednictvím telefonu.

Jan Prášil

Literatura

- FOUCAULT, M. (2003): *Dějiny sexuality III., Péče o sebe*. Praha: Herrmann & synové.
MARCELLI, M. (2014): Komunikácia a rytmus. *Filozofia*, 69 (1).

MARCELLI, M. (2014): *Miesto, čas, rytmus*. Bratislava: Kalligram.
MARCELLI, M. (2005): *Michel Foucault alebo Stať sa iným*. Bratislava: Kalligram.

Jan Prášil
Katedra Elektronické kultury a sémiotiky
Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova
U Kříže 8
158 00 Praha 5
Česká republika
e-mail: jan@prasil.eu

MICHAELA FIŠEROVÁ:

Obraz a moc. Rozhovory s francouzskými mysliteli

Praha: Karolinum 2015, 180 s.

V roce 2015 vyšla v pražském nakladatelství Karolinum odborná monografie s názvem *Obraz a moc. Rozhovory s francouzskými mysliteli* (Fišerová 2015), jejíž autorkou je Michaela Fišerová, filozofka a vizuální teoretička dlouhodobě pedagogicky působící na Karlově Univerzitě v Praze. Pro čtenáře, kteří jsou s dosavadní tvorbou autorky obeznámeni i pro ty, kteří se s ní prostřednictvím této práce setkávají poprvé, je již z názvu patrné, že základní tématickou osou práce bude francouzská filozofie obrazu, politická sémantika a poststrukturalismus, tedy témata, kterými se Michaela Fišerová dlouhodobě zabývá.

Kniha je komponována ze dvou hlavních částí, a to z přehledově komparativní studie a ze souboru rozhovorů, které jsou doplněny o krátké perexy seznamující čtenáře s jednotlivými mysliteli. Motivací pro realizaci rozhovorů, kterou autorka hned v úvodu čtenáři sama přiznává, bylo její vlastní úsilí zodpovědět problematiku otázek vyvstalé v době jejího studia v Paříži. Jedinečnost této knihy tak lze obhájit hned ze dvou důvodů. Rozhovory jako takové poskytují nenásilný, osobní a čtenářsky zajímavý způsob jak se seznámit s koncepcemi autorů, jejichž mnohé texty doposud nebyly přeloženy do češtiny nebo slovenštiny, ovšem stejně tak jako se tazatel snaží obnažit a „získat“ něco z tázaných myšlenek, je i on sám exponován. Otázka sama, jakkoliv sugestivně kladená, odhaluje tazatele. I přes poutavost odpovědí se nevyhneme tomu, abychom se sami v průběhu textu netázali po tom, kdo, jakým způsobem a proč se ptá. A tak zde můžeme pátrat po motivech a problémech, jež Michaela Fišerová tematizovala ve své disertační práci, kterou později rozpracovala v rozsáhlé monografii nazvané *Partager le visible. Repenser Fou-*